

Απόπειρες ορισμού του ακτίστου-μακάριου-αμήχανου κάλλους

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

5.3. Τρεις απόπειρες ορισμού του ακτίστου-μακάριου-αμήχανου κάλλους

Για να ορισθεί το αμήχανον κάλλος με συνεπή προς τον ησυχασμό τρόπο, εγχείρημα προφανώς δυσχερές, χρειάζονται ειδικά εκφραστικά μέσα.

Μας τα παρέχουν αφειδώς τόσο η ορθόδοξη πατερική παράδοσή μας, για παράδειγμα ο άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής στα «φιλοσοφικά και θεολογικά του ερωτήματα», όπου και όταν αναφέρεται στο άκτιστο φως, όσο και η συστηματική-θεολογική ερμηνευτική, ιδιαιτέρως μάλιστα όταν προβαίνει σε αντιστοίχιση δυτικής (Αυγουστίνος-Ακυνάτης) και ησυχαστικής προσέγγισης της ουσίας και των ενεργειών του Θεού(δες: Γιανναράς 2011,204). Αρκεί οι θεολόγοι μας να μην είναι επιρρεπείς στην εγγενή ακαμψία του επιστημονισμού, ο οποίος συρρικνώνει τον εγκάρδιο νου. Μας τα παρέχει, επίσης αφειδώς, και κάθε «παθών», έμπειρος Γέροντας, όπως είναι ο όσιος Γέροντας Ιωσήφ ο Ησυχαστής-Σπηλαιώτης.

Στο πνεύμα αυτό θα προβούμε σε τρεις ορισμούς, αντλώντας περιεχόμενο από τις τρεις αυτές πηγές, αφού με έμφαση τονίσουμε και πάλι τα αυτονόητα, ότι στην ορθόδοξη παράδοση μιλάμε πάντα χωρίς παρεκκλίσεις για κάλλος προσώπου, για Έναν, όχι για ένα, ό, τι κι αν είναι αυτό, ιδέα, αντικείμενο κ.α.(«Εἰς δὲ γέγονεν, ἀλλ' οὐχ ἓν», ἅγιος Μάξιμος ὁ Ομολογητής, ὁπ.α.,68). Μέσα από τους τρεις ορισμούς που θα αναπτύξουμε ευθύς αμέσως ,επιδιώκουμε να δείξουμε ότι, ενώ το αμήχανο πλατωνικό κάλλος είναι δυνατότητα – ένας άλλος Πλάτων θα μπορούσε και να το είχε συλλάβει διανοητικά ή εμπειρικά κατ' άλλον τρόπο -, το άκτιστο κάλλος είναι αποκάλυψη και το θεάζεσαι μόνον όντας εκτός τειχών της

φυσικής αναγκαιότητας, όπως αυτή καταφάσκει στο μυστήριο του θανάτου. Αποκαλύπτεται στους αγίους, που διαθέτουν τον αναγκαίο υποστασιακό φωτισμό, ενώ σε όσους με διάφορα τερτίπια εκβιάζουν την αποκάλυψή του μετατρέπεται σε απόλυτη σύγχυση.

5.3.1. Ο άγιος Μάξιμος ο Ομολογητής: άκτιστο-μακάριο-άρρητο αμήχανον κάλλος ως έξαλμα λαμπρότητος

Με βάση, λοιπόν, το γλωσσικό θησαυρό του αγίου Μαξίμου ονομάζουμε άκτιστο-μακάριο-αθάνατο αμήχανο κάλλος το τοις εκλάμπεως δεκτικοίς μακάριο και παμφαές (ολόφεγγο) «έξαλμα λαμπρότητος», το τους εαυτούς των τρωθέντων και ελλαμπομένων, ωραϊσμένων, και σκιρτώνων και κατατρυφώντων εαυτώ αριδήλως («έκλαμπρα») φιλοτεχνούν και δι' άλλης των ομμάτων ενεργείας ορώντων και τω φοιτητή το οράν χαριζομένων.

Το κάλλος αυτό δεν είναι αισθητική ποιότητα, αλλά «έλλαμψη», δηλαδή λαμπρότητα εκπορευόμενη απευθείας από το λόγο της ουσίας της θεότητας(ό.π.α.,60), ακτινοβόλημα («έξαλμπα») και φωτισμός (ό.π.α.). Ισχύει και για το άρρητο αυτό κάλλος ό,τι ο Μ.Βασίλειος στη γνωστή ευχή του αποδίδει στο «..αίδιον φω». Είναι δηλαδή ανέσπερο, ζωαρχικό και ευιλατεύον κάλλος, «παρ' ω ουκ έτσι παραλλαγή, ή τροπής αποσκίασμα». Για να συνεχίσει ο άγιος: «... και η απέραντος ηδονή των καθορώντων του σου προσώπου το κάλλος το άρρητον».

Στη «Θεωρία στην οπτασία του Ηλία στο σπήλαιο Χωρήβ» θα αναφερθεί ο άγιος Μάξιμος στην «κατάσταση» της εγγύτητας στο Θεό, την ελεύθερη από κάθε σχήμα και μορφή, την μη δυνάμενη να διατυπωθεί με λέξεις, με έργα και πράξεις: «'Ης καταπλαγείς τε την δόξαν και τω κάλλει τρωθείς» επόθησε να είναι μαζί της(Αγ.Μάξιμος 1978,286).) Ο Ελισσαίος, λέγει ο ίδιος, «έβλεπε» με άλλη ενέργεια ματιών («δι' άλλης των ομμάτων ενεργείας») και χάριζε, σε όποιον σύχναζε μαζί του(«τω φοιτητή»), την ικανότητα να βλέπει δύναμη ανώτερη της ασθένειας(ό.π.α.,298). Ο δέκτης του μακαρίου κάλλους κυριεύεται από θεοπρεπή ανασκίρτηση («ίδιον το σκιρτάν»)(ό.π.α.,122).Θα γράψει στον «πολυαγαπημένο του Θεού» Θωμά: «Απλανούς θεωρίας εξ εμμελούς περί τα θεία σπουδής έξιν λαβών αναλλοίωτον, ουχ απλώς σοφίας, αλλά του κάλλους αυτής, Θεώ λίαν ηγαπημένε, γέγονας εραστής σωφρονέστατος. Σοφίας δε κάλλος εστί γνώσις έμπρακτος, ή πράξις ένσοφος...»(ό.π.α.54). Το κάλλος αυτό επισκέπτεται τους δέκτες της θεϊκής σοφίας, οι οποίοι έχουν αποθέσει προηγουμένως την «φυσική ζωή»(ό.π.α.), επουδενί τους «μολίγαλους» και όσους έχουν φιλόϋλη διάθεση. Και πάντως, δεν είναι δικό τους το κάλλος, αλλά του Χριστού(σγκρ.ό.π.α.,56).

Εάν αναγνώσουμε τον άγιο Μάξιμο έχοντας του νου εστραμμένο στο άκτιστο-

μακάριο-αθάνατο αμήχανο κάλλος, θα διαπιστώσουμε ότι αυτό το κάλλος μας παραπέμπει στη δημιουργική πράξη -κίνηση του Θεού. Υπάρχει δε στον κόσμο, σε όλα τα πράγματα και στον άνθρωπο (Πρωτ. Δ. Στανιλοάε ό.π.α.,13 κ.εξ). Είναι μέσον ανάβασης στο Θεό και μετοχής στη θεία ζωή. Οι άγιοι Πατέρες έχουν εμπειρία του. Προϋποθέτει όμως πνευματική ευαισθησία, την «οπτική ενέργεια» της ψυχής, την ετοιμότητα ανταπόκρισης στην κλήση του ακτίστου κάλλους, το οποίο δεν καταργεί το ορατό μέρος του κόσμου, των πραγμάτων και του ανθρώπου, αλλά τα καθιστά διάφανα. Εξ αυτού του λόγου οι άγιοι πλησίασαν το Θεό με το σώμα «ομορφαίνοντάς το με τα θεία γνωρίσματα»(ό.π.α.,97).

Απόψεις που απέχουν παρασάγγες από τον Πλάτωνα. Οι λόγοι των πραγμάτων και ψυχή «...έχουν την υπόστασή τους μέσα στα ορατά πράγματα και μέσα στο σώμα. Μέσα στην ομορφιά των αισθητών αντικειμένων που έχουμε δει με αγνά μάτια, μέσα στην ομορφιά των αγνών ματιών.. που καθρεφτίζεται η ομορφιά των θείων λόγων και εκδηλώνεται η ομορφιά της ψυχής.. και από τη γνώση του πλούτου και της όμορφης πνευματικής διαφάνειας των πραγμάτων(ό.π.α.,38).Ο άνθρωπος ανυψώνεται προς το Θεό- που κάποτε θα αποκαλυφθεί σε όλη του τη λαμπρότητα ως «ο νοητός της δικαιοσύνης ήλιος» – και η άνοδος αυτή «σέρνει μαζί της την πνευματική ωριοποίηση του σύμπαντος»(ό.π.α., κ.εξ.). Μέσω του κάλλους του σύμπαντος αποκαλύπτεται το άκτιστο κάλλος του Θεού και η δίψα του ανθρώπου για θέωση. Γίνεται και αυτό «φυσικό», προμηνύοντας την πλήρη αποκατάσταση της φύσης στους έσχατους καιρούς(ό.π.α.,50).

5.3.2. Συστηματική θεολογία και φιλοσοφική ανθρωπολογία: άκτιστο-μακάριο-αμήχανον κάλλος ως εκτός-της-κτιστής φύσης-ίστασθαι και ως εκτός-του-κέντρου σου- Είναι

Με βάση τη συστηματική-θεολογική ερμηνευτική ονομάζουμε άκτιστο-μακάριο-αθάνατο αμήχανον κάλλος το φοβερό, το απρόσιτο για μη ασκημένα αισθητήρια όργανα, το αχειροποίητο και ατεχνούργητο. Είναι κάλλος, το οποίο μας αποκαλύπτεται, μας αφήνει ενεούς, μας δημιουργεί αμηχανία και δια του οποίου μετέχουμε εμπειρικά στον τρόπο του φωτός των ακτίστων ενεργειών του Θεού δημιουργώντας μια άμεση, κοινωνούμενη και επαληθευόμενη σχέση αναστροφής μαζί του, η οποία μας επιφέρει την καλή αλλοίωση. Το κάλλος αυτό ενδημεί σε κάθε πρόσωπο, αλλά και στην κτίση συλλήβδην.

Άσχετος από θεολογικές σπουδές, συνεπώς και από δογματική, αλλά δικαιούμαι να εκφέρω μία άποψη: με καταπλήσσει το πόνημα του Σταμούλη, ενός «καλλι-τέχνη» Καθηγητή δογματικής, «Κάλλος Άγιον» (2010), με το οποίο φιλοκαλία και αισθητική φιλιώνονται με τρόπο μοναδικό. Είναι βιβλίο-έργο τέχνης και μου υπενθυμίζει το στίχο του ποιητή Κ.Παλαμά: «..οι ασυγγέφιαστοι της Τέχνης ουρανοί

»(«Ο θάνατος των Αρχαίων»). Με καταπλήσσει η *δοξολογική ομορφιά*. Συνάμα σκέφτομαι, πόσο άμοιροι εμείς οι παιδαγωγοί και φιλόσοφοι μένουμε από τέτοια περιεχόμενα, τα οποία θα μπορούσαν να προβληματίσουν την παιδαγωγική θεματική. Το άκτιστο κάλλος είναι προφανώς Άγιον και διαχέεται παντού. Εδώ, όμως, το βιβλίο αυτό μου κόβει την ανάσα και θα χρειαστεί ειδική σπουδή εκ μέρους μου προσεχώς. Γιατί αισθάνομαι μια ανημποριά να το διαχειρισθώ προς το παρόν και, μιας και βρέθηκα στον Παλαμά, θα έλεγα με καθηλώνει μακριά από το «Πανηγύρι στα σπάρτα».

[Συνεχίζεται]